

XXIV. MEMNON SZOBRA ÉS A ZENGŐ KÖVEK.

Ritkán van tárgy, mely a kíváncsiságot annyira foglalkoztatná, melyről annyit írtak volna a tudósok, és mely felől mindamellet a nagy közönség körében még mindig annyira téves nézet uralkodnék, mint a Memnon-szobráról, az ó-kor e csodájáról. A legellentétebb teoriákból, melyeket az idevágó munkákban talál, maga a lexikon szerkesztője is, vajjon hogyan állítsa össze azt a kis kivonatot, melyet a művelt közönségnek nyújtani akar? Találomra kivesz a nagy halmazból egyet, tán a legujabbat, és — rosszat választott.

Így járt Bouillet is, ki lexikonjának 1880-iki kiadásában e tárgyról (Memnon) ezt írja: „Tiszteletére Egyiptom több városában, nevezetesen Susában, Ekbatanában, Thebában, Memnoniumnak nevezett szobrokat állítottak. Ilyképen Thébában Memnonnak egy óriási szobra volt, mely, mint mondják, harmóniás hangokat hallatott, a mint a kelő Nap első sugarai érintették. E szobor maradványai még megvannak. Az egyik nézet szerint Memnon valóban élt herceg volt, ki a keleti tartományok felett uralkodott és magát Aurora fiának nevezette; másik nézet szerint Egyiptom valamely hatalmas királya volt, akár I. Osymandias, akár II. Amenophis (minek elcsavarásából eredt volna a Memnon név), akár (Herodot szerint) maga Sesostris. Még egy harmadik nézet csak a napfény személyesítésének veszi. A mi a szobra által adott hangot illeti, feltéve, hogy az nem pusztá kohlomány, fizikai okokból lehetne azt magyarázni, hasonlóan azon akusztikai tüneményhez, melyet Aeolus hárfája néven ismerünk.“

Alig lehetne több tévedést kevesebb szóba foglalni; mi annál sajnálatosabb, minthogy már több mint ötven évvel ezelőtt jelent meg Letronne műve, mely világosságot vet az egyiptomi ó-kor sok homályos tárgyára; a

Memnon zengő szobráról szóló értekezése meg ép valóságos mestermű.

A következtetéseket, melyekre Letronne jut, ezennel összegeznem akarom, megtoldván azokat még néhány adattal, melyek az ő nézetét a szobor által adott hangról meg is erősítik.

Először is téves állítás az, hogy Memnonium-nak a Memnon tiszteletére állított szobrokat nevezték, mert ez elnevezés két egyiptomi szóból van alkotva és ezt jelenti: halottak mezejé; ez volt neve Theba azon részének, mely a Nilusnak libiai partján elterülve, magába foglalja a város temetőjét, a hol a kérdéses szobor állott. E szobor egyike volt azon, anyagra és a nagyság arányaira nézve teljesen egyenlő két monolith kolosszusnak, melyeket II. Amenophis a maga tiszteletére állíttatott fel a Memnoniumon emelt nagy épület előtt, körülbelül 1700-ban Kr. előtt. Mind a két szobor áll még; de az északi, mely nem elég szilárd talajra jutott, kissé megdőlt, mert súlya alatt a talaj engedett; hozzá még a gránit-kőben volt hasadás lassanként nagyobbodott, míg végre a Fárao-szobor teste ketté hasadt, s a hasadás síkja hátulról előre lejtősen terjedt, Kr. után 27-ben pedig egy heves földrengés alkalmával felső része lebukott. Ettől fogva a kolosszus megmaradt része napkeltekor zengő hangot hallatott. De az utazók eleinte nem adtak rá valami sokat. Így Strabo, ki tizenkét évre látogatá meg ledőlése után, azt mondá: „Van itt két monolith kolosszus, melyek közül az egyik még ép, egész, a másiknak felső része pedig állítólag földrengés által ledöntetett. A megmaradt részből, azt hiszik, naponként egyszer olyan zaj hallatszik, mint valami gyöngye ütésből származó hang. A mi engem illet, ki Alius Gallus társaságában látogatám meg e helyet, valóban hallottam valami hangot az első óra felé. De vajjon a kolosszustól eredt-e, vagy annak aljából, vagy

a körülállók valamelyikétől, és ezek akarva tették-e, erről nem felelhetnék. És nem ismerve az eredetét, inkább akármit képzelhetnék, mintsem megengedném, hogy így elrendezett kövek zengeni bírának.“

Ez ugyan messze áll úgy a gyermekkorunkban hallott meséktől, mint a dallamos zengéstől is, melynek a napsugarak érintésekor a kolosszus ajkairól jönnie kellett. Végre pedig, egy középkori tudós szerint, ezt se lett volna nehéz létrehozni; csak a szájjal összekötöttségben lévő üreget kellett volna a monolith testébe vájni, a szájban kellően elhelyezett lencsét elrejtetni, mely a nap sugarait sípokkal ellátott levegőtartóra összepontosítsa; a felmelegített által táguló levegő a sípokon kiömlve, létrehozhatná a legbájosabb zenét is. *S a l v e r t e E u s e b i u s* még tovább megy; ő azt véli, hogy az üreg belsejében elrendezett fém-kalapácsok idézték elő a hangokat.

De a ropogás, a mit Strabo hallott, rendszeren ismétlődvén, család pedig számos tanú meggyőződése szerint teljesen ki lévén zárva, a tünemény híre mindinkább terjedt a Thébát látogató idegenek közt. A görögöknek meg úgy is szokásuk lévén, az egyhangzású szók egymásra vonatkoztatásával történetet gyártani, mint pl. Canope alapítását Canopus-nak, Pharos-ét Pharosnak, Abydos-ét Abydos-nak, Pelusa-ét Peleus-nak, Archilles fiának, Memphis-ét a hasonló nimfának, stb. tulajdonították: nem is lehet csodálni, hogy a Memnoniumban lévő sajátosság szobrot hőseik egyikére, Aurora és Tithon fiára, Memnonra vonatkoztatták. A hellének költői képzelme tovább fűzve a mesét, mindinkább terjedt a hit, hogy a panaszos hang, mely reggelenként a csonka szoborból hallható, a hajnal fiáé, ki elszenvedett balsorsát anyjának elpanaszolja.

És ez meghatva az érzékeny lelkeket, az utazók mint valami búcsujárhelyet látogatták a szobrot, melynek alsó részeit televésték érzelmeik meg-

örökítésével. A legrégebbiek közül való egy tábornok és fiatal neje 122-ik évből:

„Funisulanus Charisios, Hermonthis-i vezér felesége, Fulvia, kíséretében hallott téged, ó Memnon, a mint bús anyádhoz szóltál, midőn az harmat cseppjeivel megtiszteléd testedet. Charisios neked előbb áldozott, majd e verseket éneklé tiszteletedre: „Gyermekkorom óta hallottam, hogy Argo, hogy a dodonai Jupiter tölgyfája beszélni tudnak; de te vagy az egyetlen, kit őnszemeimmel látva, zengeni is hallottam.“ E verseket a te tiszteletedre vési Charisios, kihez szóltál, kit barátságosan üdvözöltél“.

Egy hölgy Hadrián udvarából ismételtén meglátogatván a kolosszust, több ízben vésetett rá emlékverseket; ezek egyike:

„Hallottam, hogy az egyiptomi Memnon a napsugaraktól felmelegülve, a kőből jövő hangot hallat. Meglátva Hadriánt, a világ császáriját napkelte előtt, jó reggelt mondott neki tehetsége szerint; de midőn fehér lovain a levegőn átszáguldva, Titán a napóra árnyéka által jelzett órák másodikában járt, Memnon újra éles hangot adott, hasonlót ahhoz, mely fémesszköz megütésétől ered, és a császár jelenléte fölötti örömeiben még harmadszor is szólt. Hadrián császár ugyanannyiszor üdvözlé Memnont, és Balbilla megírta e verseket, melyek visszaadják azt, a mit ő tisztán látott és hallott. Mindenki előtt kétségtelen volt, hogy az istenek őt kedvelik“.

Egy másik hölgy ezt írta: „Caecilia Trebulla, midőn másodszer hallá Memnont e verseket írta: Előbb Aurora és Tithon fia, Memnon, csak hangját hallatá; most mint ismerőst és jó barátot üdvözölt. Érzelmet és beszédet adott tehát e kőnek a mindent alkotó természet?“

Arsius különös módon ad kifejezést bámulatának, midőn az Iliasból és Odysseából vett egyes verssorokat összefűzi: „Hatalmas Isten! milyen csodát látnak szemeim! Isten ez, egyike

azoknak, kik a nagy eget lakják, és ki, eme szoborba zárva, hangját hallatja, hogy féken tartsa az egész népet! Valóban, halandó ember nem képes ily csudát létrehozni“.

Mindezen ömlengések közt azonban valóban költői is találkozott, mint ez, Asklepiodotes-tól:

„Halld óh Thetis, ki a tengerben lakozol, hogy Memnon még él, és midőn anyja fáklyáján felmelegszik, zengő hangját hallatja Egyiptomban a libiai hegyek aljában, ott, hol folyásában a Nilus ketté osztja Thébát ékes kapuival, míg hajdan telhetetlen Achillested most Troja mezején csak úgy hallgat mint Thesszáliában“.

A thébai kalauzok nemzetiségi gyűlöletükben Cambyses-nek rótták fel a szobor megcsonkítását; erre vonatkozó meséiket adja vissza Caecilia Trebulla leánya, ezt írván:

„Cambyses rontott el engem, e követ, mely napkelet egy királyának képe. Hajdan panaszos hangon sirattam Memnon balsorsát, de Cambyses már régóta megfosztott zengő hangomtól. Most már csak eltűnt hatalmam végső maradványában, értelmetlen hangokban nyilvánul panaszom“.

Egyéb felirások azonban arra is utalnak, hogy a szobor valódi eredetének hagyománya is tovább élt. Hatvan—nyolcvan évvel Strabo utazása után kezdett a szobor híre oly annyira terjedni, hogy Théba minden más csodáját háttérbe szorítá; azonban ismételve el is maradt a tünemény.

Letronne azt véli, hogy Memnon Septimus Severus látogatásakor is udvariatlanul hallgatván, ez ama buzgó pogány fejedelemben félelmet keltett, mi őt, a hős kiengesztelésére, szobrának helyreállíttatására indítá. Vagy tán a tünemény okát nem ismerve, azt remélte, hogy a helyreállított szobor nem csak egyes hangot fog adni, hanem tökéletes orákulummá lesz, mi a mármár kihaló félben lévő pogány hitnek hatalmas támasza leendett volna. Annyi bizonyos, hogy ez időben egészítették

ki az addig csonka szobrot, és ettől fogva újra néma lett, mint volt az előtt, és némának maradt a mai napig.

„E vállalat bukása“, folytatja Letronne, „magyarázza meg minden feljegyzés hiányát is, mely azt megörököltette volna. Látván, hogy ily óriási munka daczára a hálátlan kolosszus makacsul hallgat, nem igen voltak hajlandók még dicsekedni is egy művelettel, mely véget vetett a csudának. Inkább szerették volna annak minden nyomát elenyésztetni, hogy az ily kegyetlenül megcsalt retmény maga is feledésbe merüljön.“

Rövid időre a kolosszus maga is teljes feledésbe ment; nem látogatták többé; az utolsó feljegyzés, mely a tüneményről megemlékezik, körülbelül a Krisztus előtti 130-ik évből való.

Ebből azt látjuk, hogy:

1. A Memnon-szobor zengése nem volt egyéb, mint pattanások sorozata, melyek keletkeztek, midőn a Nap első sugarai a szobrot érintették, de melyek némelykor a légkörben rejlő okoknál fogva el is maradtak.

2. E hang csak az időtől fogva keletkezett, midőn a szobor felső része ledőlván, a szobrot kétfelé osztá és az esés egyik okát képező repedésnek alsó síkja feltárult. A mint a kövek ezt újra befedték, megszűnt a hangkeletkezés is.

Ebből pedig az következik, hogy a zengés a napsugaraknak a repedés felületére gyakorolt hatásából eredt, mely felületnek a kő heterogén voltánál fogva nagyon egyenetlennek kellett lennie. Így fejtí meg a tüneményt egész természetszerűen az egyiptomi expedíció egyik tudós tagja is.

„Reggelenként“, mondja Rozière, „a nap sugarai a kolosszust érve, felszívják előbb a harmatot, mely éjen át bőven csapódott le annak felületére, majd meg azt, melyet (a repedésben) az egyenetlen felület mintegy magába szívott. A napsugarak eme hatása az idő folyamán a kő felületén lassú elmállást és így a meglévő repedés nagyobb-

dását eredményezte. Ha a kő anyaga teljesen homogén és a legfinomabb részecskékből álló lenne, a repedés rázkódtatás nélkül terjedne; de mivel erősen beágyazott durvább szemcsékkel kevert, melyek inkább szétpattannak, mintsem lassan elmállnak, e szemcsék legnagyobbjai legtovább fognak, a feszülést is legyőzve, a romlásnak ellenállani. De ez erőltetés folyton ismétlődően, végre hirtelen szétrepedve, engednek. E hirtelen repedés a kemény, mégis némileg rugalmas kőben rázkódtatást, gyors rezgést okoz: így keletkezik a napkeltekor hallható zöngés.

Bár Rozière említés nélkül hagyta, hogy a repedés közel vízszintes fekvése a harmat összegyűltét és a gránit egyenetlenségeibe hatolását nagyon könnyíti, mégis félreismerhetetlen, hogy itt olyan tüneményről van dolgunk, mely a molekulák egymáshoz való helyzetének változtatásán alapul. Magát a tüneményt máshol is, nemcsak a Memnon-szobor gránitján, elég gyakran észlelték.

Így az egyiptomi bizottság több tagja, és később ifj. Champollion bizonyítják, hogy gyakran hallottak rezgő húr zengéséhez hasonló hangokat Karnak gránitépületének óriási és félig romba dőlő köveiből, valamint Syéne kőbányáiból eredni. B a n k e s, Philae oszlopcsarnokában tapasztalt ilyent. Egy angol utazó a Pyrénéusokban lévő Maladetta csúcsról beszéli, hogy napkeltekor Aeól-hárfa hangjához hasonló panaszos zengést hallott, a mit a hegyi

pásztorok az ördög miséjének neveznek.

Humboldt Amerikában az Orinoko partján látott sziklákról beszél, melyeket a bennszülöttek zenélő köveknek neveznek; ha az ember e kövekhez napkeltekor odanyomja a fülét, orgonahanghoz hasonló zengést hallhat. Humboldt megjegyzi, hogy e kövek tele vannak finom, mély repedésekkel; hogy napközben egész 50°-ig felmelegeszenek, még reggel is gyakran 30°-ot mutatnak felületükön, míg a légkör csak 28°; ebből azt következteti, hogy amaz orgonahangot a légmérséklet különbsége által a repedésekben előidézett légáramlatok okozzák.

E magyarázat az előbbent még bővíti.

Ha most már azt kérde az olvasó, hogyan van, hogy az emberek előbb nem közeledtek a természetszerű magyarázathoz, megadja a feleletet Bouillet, a midőn mondja, hogy gyakran ép azok nem teszik, kik erre leginkább lennének hivatva.

Az egyiptomiak maguk bizonyára tudták az igazat, legalább a csodát megörökítő hetven feljegyzés mind görög vagy latin; egy sem egyiptomi. De a római uralom alatt a Fáraók országa elmúlt nagyságának emlékének élve, kizsákmányoló csodaszobrait, mint mai nap teszi Svájc az ő csúcsaival és tavaival. A turistákat vonzotta a csoda híre; a thébaiak közül ugyan ki lett volna elég ügyetlen, őket kiábrándítani? (A „Revue Scientifique“ után.)

F. SÖRÖS LUIZA.

APRÓBB KÖZLEMÉNYEK.

ÁLLATTAN.

(5.) A LEPKÉK TERMÉSZETES LE NYOMATAIRÓL.* A rovarok egy rendjének gyűjtése vagy gyűjteménybe való összeállítása sem jár annyi fáradsággal

* Előadott a Term. tud. Társulat 1883. márcz. 21-iki szakülésén.

és gondnal, konzerválása olyan nehézséggel mint a lepkéké; azonfelül egy rovarcsoport sem foglal el aránylag annyi helyet mint a lepkék.

Ezt tudva és tapasztalva, igyekeztem módot találni, melylyel a lepkéket

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedély — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.